

OSNOVNE SLIČNOSTI I RAZLIKE IZMEĐU HOLOKAUSTA NAD JEVREJIMA I GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA*

Dr. Rasim MURATOVIĆ

* Dr. Rasim Muratović, naučni saradnik Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu ovaj tekst je prezentirao na 27. međunarodnoj konferenciji o holokaustu, održanoj 25. i 26. marta 2007. godine, na Millersville University of Pennsylvania, USA

I holokaust i genocid su, i kao pojam i kao pojava, apsolutno ista stvar. Genocid je ušao u međunarodno pravo, a holokaust nije. Uprkos pokušaju nekih da pojam holokausta učine univerzalnim pojmom, to im ne uspijeva i sad već i kod njih postoji tendencija vraćanja prvokonstruiranom pojmu (genocid). Holokaust je u početku imao unutarjevrejski kolokvijalni značaj. Tada je jačala tendencija da se upotrebom pojma holokaust isključe svi drugi slučajevi genocida iz predmeta nauke i uopće tretmana, izuzetno teškog zločina.

Jevrejski put u savremenost karakterizira njihova zatvorenost u njihove imaginarne i stvarne kamene zidove. To ne zahtijeva mobilizaciju ljudskih osjećanja. Ali, ovo se mijenja u savremenosti gdje su Jevreji živjeli u

getima. Taj status quo učinio je da Jevreji imaju manju pravnu i socijalnu poziciju.

Kao i sve drugo u savremenom društvu, Jevreji su postali problem. Društvo se mora izgrađivati racionalnim argumentima, administrirati, vladati, posmatrati, kontrolirati. Stare granice nisu bile zapriječene savremenim ideologijskim formulama. Mnogi Jevreji prihvatili su ponudu i promijenili vjeru ili bili asimilirani. Zigmund Bauman tvrdi da su "Jevreji preko konvertiranja bili u stanju preći put od jevrejstva do kršćanstva. U suprotnosti od jevrejstva, jevrejsko paganstvo bilo je jače nego ljudska želja i ljudske mogućnosti".⁷

⁷ Zygmunt Bauman, *Modernitet of Holocaust (Savremenost i holokaust)*. Vidarforlagets Kulturbibliote, Oslo, 1997., str. 226.

Sa Bošnjacima je ovdje stvar sasvim drukčija. Bošnjaci, koji su bili *heretici* u srednjem vijeku, sa svojim individualnim identitetom, ponosni su na svoje srednjovjekovne korijene, ali i na današnji islamski, odnosno muslimanski identitet.

Kao narodu koji ima kršćanske korijene u Crkvi bosanskoj bogumilskoj (ne pravoslavna i ne katolička crkva) i konvertitima koji su jednom već promijenili vjeru i prihvatili islam, u genocidu su Bošnjaci prisiljavani da se *vrate u veru pradedovsku*.

Na taj način kao da se u Bosni pokazivalo ogledalo Istoka i Zapada, u kojem Bošnjaci vide da su nekad bili krstjani, a sada su ponosni na svoj islamski identitet. S druge strane, Srbi kao kršćani sa prezimenima koja imaju turske, dakle islamske korijene, kao što su Karadžić, što bi u doslovnom prijevodu značilo Crnčević, zatim Adžić, što bi značilo Amidžić, Kadijević, što bi značilo Sudijić, Hadžić, Ekmečić, itd., ljuti su na taj dio osmanskog, dakle islamskog u sebi. Zbog toga žele razbiti to ogledalo koje pokazuje pravo stanje stvari, na taj način što će *obraditi* Bošnjake muslimane kao glavne krivce što Srbi imaju to islamsko u sebi i zato što su Bošnjaci, nekadašnji krstjani, a sada muslimani, još više postali *opasnost za Srbe*.

Umjesto da Bosna i Bošnjaci budu velika šansa za istinski početak, gdje će i muslimani i kršćani vidjeti svoj identitet ili barem njegov dio u onim drugim, srpski nacionalizam izabrao je nasilje. Nasilje je bilo blisko. Dželat i žrtva bili su licem u lice. Blizu i potpuno vidljivi, samo u nekim slučajevima neprepoznatljivi kao persone. Uniformirani. Žene koje siluju ne zavezuju preko očiju. Jedino se pogled, u nekim slučajevima, izbjegava. Preživjeli potvrđuju o osobama, poznatim osobama o komšijama, kolegama iz škole, kolegama sa studija ili o radnom kolegi. Ovdje je sve konkretno, ništa apstraktno.

U holokaustu nad evropskim Jevrejima većina ubistava izvršena je *apstraktno* (plin umjesto klanja). *Naročita obrada* vršila se uglavnom u Poljskoj, a ne u Njemačkoj, tako da su obični personalni motivi, pretpostavke i osjećanja, uključujući i agresiju i mržnju, na jedan čudan način bili istrgnuti iz procesa

u kome je *obrađeno* šest miliona ljudi. Tu se pojavljuje ona *apstrakcija* koja obuhvata i žrtve i dželate i gdje obje kategorije nestaju u magli i irelevantnosti koje se odnose na njihove psihe, personalnosti i individualnosti.

U takvim situacijama, i srpski i crnogorski nacionalisti mogli su izvršiti užasna djela u Bosni ne kao neke užasne i nenormalne individue nego kao obični ljudi koji su izvršavali svoje *obaveze* onako kako to najbolje umiju, a koje su bile zacrtane u konkretnim planovima. Genocid koji su izvršili obični ljudi, pripadnici agresorskih snaga, zahtijevao je *samo* moralno sustezanje, što se moralo suzbiti, potisnuti i nadvladati. Blizine u smislu poznavanja žrtve nije bilo, samim tim nije bilo ni odgovornosti za izvršeni zločin koji proizlazi iz prostorne blizine, veoma važne u Baumanovoj teoriji.

I dok je za holokaust mogla važiti kao *moralna tableta za spavanje* činjenica da dželat nije poznavao žrtvu, u genocidu nad Bošnjacima ne važi ta *moralna isprika*. U genocidu nad Bošnjacima *svi povezi su skinuti*. Ogroman broj dojučerašnjih komšija Srba *preko noći* je pokazao zvjersko lice.

”Poznavati nekoga u genocidu nad Bošnjacima nije značilo imati obavezu na emocionalnu povezanost između sebe i onog drugog. To nije podrazumijevalo njegu za druge, brigu za one druge. U tim slučajevima dželati nisu osjećali odgovornost za povezanost, povezanost bez pritiska kao određenu obavezu”.⁸

Uzalud i Habermasovo (Jürgen Habermas) tumačenje života sa drugima kao moralnog stanovišta, kao jednog MI, a ne jednog JA, pogotovo ne jednog ONI. Jer, kad se ONI posmatraju na ideološki način, nestaje simpatije i osjećanja. Tada je dželat u svom svijetu koji pretpostavlja da žrtva pripada nečemu drugom, onom neljudskom, za razliku od onog ljudskog njegovog. Dželatov svijet je bez moralnih odgovornosti, saosjećanja, ograničen samo za njega, njegovu religijsku i nacionalnu grupu. Nemoral izbjegava simpatiju, jer simpatija sa žrtvom čini nasilje teškim. Zato je simpatija *moralna sposobnost*.

⁸ Arne Johan Vetlesen, Ondskap i Bosnia (Zlo u Bosni). Todskrift nr. 1 2/1997. Universitets Forlaget, Oslo, 1997., str. 38

Živjeti sa drugima u genocidu nad Bošnjacima nije značilo postavljanje ljudske individue u jedan kontekst gdje se individua socijalizira i gdje individua razvija svoj identitet kao osoba.

Presuda će se izvršiti kao praktična politika u kojoj dželati razumiju sebe kao izvršioce zakona koje diktiraju više instance. Moralno gledano, dželati sebe ne posmatraju autonomnim nego onim koji vrše neku radnju, a zahtjev za pripadnost *nebeskom narodu* nešto je što ih stavlja u poziciju pobjednika nakon toliko poraza u njihovoj historiji. Zbog toga se, prije svega, mora pokoriti svaka različitost unutar dželatovog naroda, a to znači izgraditi karakter koji je u stanju ubijati čak i osobe koje se poznaju. Odricanjem onog različitog, onog ljudskog i kod dželata i kod žrtve, briše se svaka moralna relacija između njih dvoje.

Poricanjem ljudskosti/različitosti, žrtva u susretu sa smrću nema nikakav moralni status, niti bilo kakvu, uključujući i ljudsku vrijednost. Planirano poniženje ili poricanje od ljudskosti/različitosti briše svaki trag žrtvine vrijednosti. Taj čin prethodi ljudskoj fizičkoj likvidaciji, jer takav život treba smrt i zato u susretu dželata i žrtve gotovo i nema borbe da bi se život nastavio, nego se čak ima želja da se on okonča. Poricanjem svih vrijednosti, žrtva uzima na sebe jedan dio smrtne presude i postaje njenim saučesnikom u egzekuciji.

“Otrgnuće/iskopčavanje, poricanje ljudskosti/različitosti dovodi do jednog potiskivanja osjećajnih veza između ljudi, veza u kojima ne postoji savjest ili moralno kajanje. Ono što nalazimo kod dželata je onaj *banalni* ponos poslije izvršenja dodijeljenog zadatka”⁹

Zlo je čudno. Genocid kao zlo je najviše čudno. Čudnovato bezgranično. Ideološki zamislivo zlo se ne definira kao zlo, već kao dobro; ne kao nemoral, već kao moral!

Kod dželata koji je poznavao žrtvu moralna sposobnost nije podrazumijevala pretpostavku sposobnosti za simpatiju sa njegovom žrtvom. Simpatija, podsjetimo se, traži relaciju, relaciju kao ljudsku aktivnost.

⁹ Zygmunt Bauman, *Modernitet of Holokaust* (Savremenost i holokaust). Vidarforlaget Kulturbibliotek, Oslo 1997. str. 225.

Možemo li se, onda, kad je u pitanju genocid nad Bošnjacima, govoriti o zlu u njegovoj primitivnoj, demonskoj formi, zlu licem u lice?

Ovdje treba reći da je to onaj tip zla koje je Hana Arent (Hannah Arendt) odbacila u slučaju holokausta nad Jevrejima. Čak i kad je vršeno bombardiranje sa distance, na ostacima granata mogla su se naći imena kao: *Joja iz Vogošće, Čedo sa Hreše* itd. Primitivno/demonsko zlo je u nauci definirano kao slom, kao odstupanje, kao nenormalnost.

Kod dželata koji su izvršili genocid nad Bošnjacima moralna sposobnost kao nešto što se formira, njeguje i razvija unutar socijalne sredine, uopće nije razvijena.

Ali, antropološko i psihološko tumačenje zla izdvojeno izvan ukupnog socijalnog, političkog i kulturnog konteksta može nas odvesti na tumačenja o zlu kao nečemu nepostojećem ili kao rezultatu nekih slučajnih radnji dobrih ljudi, ali koji su rasli u nezdravim okolnostima, pa su i sami postali takvi. Može li se, onda, uzrok srpske agresivnosti tražiti u nedostatku emocionalnosti i želji nekadašnjeg djeteta koje je bilo maltretirano i ponižavano da ono kao odrasla osoba maltretira, ponižava, ubija druge u znak osvete? Jesu li to, onda, oni *invalidi osjećanja* koji, kad dođe njihovo vrijeme, i sami sudjeluju u ljudskim lomovima, poniženjima i zloupotrebama ljudskih slabosti, postajući dio mašinerije totalitarnog sistema? Postaju li dio sistema ludosti i koji su i sami bili ponižavani, psihički lomljeni, ljudski zloupotrebljavani, želeći se na taj način osvetiti za nepravdu što je njima nekad davno nanijeta? Može li se to tumačiti samo objašnjenjem da su oni pogrešno odgojeni, o čemu govori Alija Isaković u *Antologiji zla*?

U takvim situacijama, žrtva očekuje osudu zla. Međutim, dželat očekuje naklonost publike. Tako imamo nevidljivu utakmicu za naklonost publike. Ovo je psihološka osnova za nastanak *blaming the victim*, odnosno za zamjenu teza gdje žrtva postaje ono zlo, a dželat je ono dobro. Ne nalazimo naučnu teoriju dovoljno jaku koja može objasniti ovo, osim teze da ovdje imamo potvrdu personilizacije kao proizvođa moralnih normi, što, svakako, nije dovoljno. Zbog toga se ovdje, osim historičara,

pravnik, sociologa, moraju pozvati u pomoć i antropolozi, psiholozi, psihijatri, pedagozi, teolozi i svi drugi naučnici koji mogu nešto reći o ovome.

U genocidu nad Bošnjacima dželat je razapet između spontanih – moralnih relacija (nastavnik koji ga je učio matematiku – učenik, komšija koji mu je pomagao kad mu je trebalo – komšija, vlasnik kafića kod kojeg je često navraćao – posjetilac) i njegove unutarnje odgovornosti za one druge, zamjene tog morala za *tehnički moral*, dakle nemoral i izvršenje planiranog zadatka: "Bijte Turke dok ih ima!",¹⁰ naređuje Ratko Mladić.

Alija Isaković kaže u *Antologiji zla*: „Da bi se ovo razumjelo, prvo valja pročitati sva *naučna* djela Srpske akademije nauka i umjetnosti. I djela fizike. I djela iz astronomije. I djela iz likovnih umjetnosti. I muzička djela... Sva." On ih je pročitao. Onda ćemo vidjeti šta se sve trebalo dogoditi da bi genocid nad Bošnjacima bio moguć, možda ćemo dobiti i djelimični odgovor i na pitanje zašto i kako se to moglo dogoditi? „Međutim, činjenica je da će se genocidom nad Bošnjacima ova civilizacija baviti još dugo kao zastrašujućim uzorkom čija naučna obrada može čovječanstvu donijeti onoliko iskustvene koristi koliko je Bošnjacima donijela štete.

Na kraju, nužno je istaći da je učešće počinilaca zločina u genocidu nad Jevrejima, pa i u slučajevima hapšenja svih Jevreja u okupiranoj Evropi, bilo svedeno na elementarnu evidenciju i identifikaciju žrtava prilikom njihovog hapšenja. Jevrejske komšije (bilo nacisti ili ne) jedva su imali priliku Jevreje vidjeti u munjevito vršenim racijama i, potom, transportiranju u sabirne logore, gdje je bila pripremljena druga mašinerija.

U slučaju genocida nad Bošnjacima olahko se u izjavama preživjelih žrtava prenaglašavalo učešće poznanika, školskih drugova, kolega sa posla i neposrednih komšija. Toga je stvarno i bilo. Ali, upravo zato što izvršilac genocida nije raspolagao birokratskim izgrađenim i uhodanim aparatom, pa se morao

oslanjati na angažiranje i mještana u hapšenju, masakrima. Međutim, valja naglasiti da su prve jedinice i prvi dželati dovedeni sa strane, na isti način kao i u Drugom svjetskom ratu. Mnogi novinari, pa i historičari su, na osnovu činjenice da je preživjeli od koga je uzimana izjava prepoznao jednog komšiju ili nekoliko njih ili poznanika uopće, prenaglašavali ovu pojavu. I ovdje je bilo specijaliziranih jedinica, posebno pripremanih i uvježbanih u Hrvatskoj 1991. godine, kao i paravojnih jedinica iz Srbije i Crne Gore, jedinica Jugoslavenske narodne armije regrutiranih na poznatom principu plaćenika iz Rusije, Grčke, Rumunije i drugih zemalja.

Za nabrojane počinioce zločina Bošnjaci su, kao i Jevreji prije toga, bili satanizirani i manje se to završavalo rješavanjem komšijskih svađa ili netrpeljivosti, a oni koji su poznavali svoje žrtve imali su naređenje koje se moralo izvršiti, tako da se slučajevi poznanstva jednog komšije ili više njih često i olahko pretvaraju u shvatanje da su svi dželati iz određenog grada, zgrade ili ulice, odnosno da su svi sjedili u istoj klupi. Pored toga, *dobrovoljci* ili jedinice iz Srbije i Crne Gore imali su lokalne vodiče i nije bilo teško predstaviti se kao domaći samo da bi se postigao cilj, a to je onemogućavanje suživota i nacionalne i vjerske tolerancije, što je do tada bila osnovna karakteristika Bosne i Hercegovine. Stvarala se situacija da su pripadnici paravojnih i regularnih jedinica iz Srbije i Crne Gore, a koji su bili iz Bosne i Hercegovine, obavezno komšije žrtve. Sa tim se manipuliralo na isti način kako su to radile ustaše 1941. godine u muslimanskim krajevima.

Spisak desetak nabrojanih osnovnih sličnosti i razlika između dva konkretna genocida nije konačan i više je u službi podsticaja za dalja konkretnija istraživanja na tom planu.

SLIČNOSTI:

1. Osnovna sličnost je u tome da su oba genocida izvršena u ratnom ambijentu, pa su otuda kombinirani sa ratnim zločinima u službi genocida;
2. Oba genocida imali su glavnu metu, ali i sporedne mete, odnosno ciljne grupe. Veliki njemački Rajh trebao je obuhvati dvije

¹⁰ Televizija Republike Bosne i Hercegovine, *Dnevnik 2*, Sarajevo, 19 oktobar 1992.

trećine Evrope. S druge strane, dvije trećine Bosne i Hercegovine bilo je okupirano, pa genocid nije mogao biti izvršen u planiranom obimu. Tako je i sa Evropom. Na toj trećini preživjelo je onih milion Jevreja, kao i stotine hiljada Bošnjaka;

3. U oba slučaja, bio je to planirani i dobro organizirani zločin na državnom planu, čemu su prethodile radnje kao što su stereotipske slike plasirane, prije svega, putem medija, a zatim vojne i druge akcije čiji je cilj bio djelimično ili potpuno uništenje određene nacionalne, vjerske grupe ili čitavog naroda;

4. I genocid nad Jevrejima i genocid nad Bošnjacima determinirani su proizvod specifične grupe socijalnih, političkih i psiholoških faktora;

5. U oba slučaja, radilo se o pokušaju ostvarenja planova o *velikoj Njemačkoj*, odnosno *velikoj Srbiji*, u kojima nije bilo mjesta za one druge, koji nisu bili Nijemci, odnosno Srbi, tj. da se broj onih drugih svede na zanemarljivu cifru, a njihov društveni položaj na podanički;

6. Sprječavanje reprodukcije Jevreja, odnosno Bošnjaka, a istovremeno je vršen pokušaj stvaranja *zdrave njemačke nacije*, odnosno da silovane Bošnjakinje rađaju Srbe;

7. I u jednom i u drugom slučaju, korišten je mit o spašavanju kršćanske Evrope od nadolazeće jevrejske, odnosno islamske opasnosti. U tom smislu, Jevreji su optuženi da su ubili Isusa Krista, a Bošnjaci da su ubili *srpskog Isusa* – cara Lazara;

8. U oba slučaja, nastojalo se društvo različitosti pretvoriti u društvo jedne dimenzije;

9. I u jednom i u drugom slučaju, samoreprodukcija kršćanstva kao dominirajućeg mogla se izvršiti samo oblikovanjem predstave jevrejstva, odnosno islama kao nečeg stranog;

10. U oba slučaja, radilo se o zapuštanju ljudskih, psiholoških i moralnih sposobnosti i neutralizaciji moralnih snaga, ali i individualnoj volji da se uradi to što se uradilo;

11. Niti nacisti niti srpski nacionalisti ne osjećaju se krivim, niti su se ikad upitali kakav sam ja to čovjek kad sam mogao to uraditi.

12. Oba genocida su se dogodila

usred Evrope, s tim što međunarodna zajednica kod genocida nad Bošnjacima nije bila spriječena zaustaviti ga, ali to ipak nije učinila.

RAZLIKE:

1. Osnovna razlika između genocida nad Jevrejima i genocida nad Bošnjacima u tome je što je genocid nad Jevrejima izvršen u ambijentu Svjetskog rata, a genocid nad Bošnjacima izvršen je u ambijentu lokalnog rata;

2. Genocid nad Jevrejima mogao se dogoditi jer se to događalo i ranije, ali nakon Nürnbega je rečeno: *Nikad više!* To *nikad više* ipak se dogodilo u Bosni, i to pod okriljem Ujedinjenih nacija;

3. Genocid nad Jevrejima niko ne osporava, niti različito definira, ili su takvi zaista rijetkost (kao što je iranski predsjednik Ahmedi Nedžad i njegovi malobrojni istomišljenici). Genocid nad Bošnjacima različito se tumači, kao agresija, genocid, rat međunarodnog karaktera, ali i kao *građanski rat*, *vjerski sukob*, *komšijska svađa*, *nesretni sukob*, *užasni masakr*;

4. Nakon završetka Drugog svjetskog rata Jevreji su dobili do tada nepostojeću državu Izrael. S druge strane, nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, postojeća i međunarodna priznata država Republika Bosna i Hercegovina podijeljena je *de jure* na dva, *de facto* na tri dijela;

5. Rezolucijom Ujedinjenih nacija broj 713, od 25. septembra 1991. godine, uveden je embargo na uvoz oružja u bivšoj Jugoslaviji. Kako bi bilo da je saveznicima u borbi protiv fašizma u Drugom svjetskom ratu uveden embargo na uvoz oružja?

6. Bošnjaci su organizirali svoju odbranu i odbranu Bosne i Hercegovine na koju je izvršena agresija. Jevreji nisu imali organiziran otpor, osim povremenih pobuna u getima, mada su se mnogi od njih, gdje god su se nalazili, aktivno uključili u antifašističke pokrete;

7. Pitanje rase: u genocidu nad Jevrejima radilo se o biološkom poimanju rase, pri čemu su Jevreji kao i svi ostali bili manje vrijedni od arijevaca. U bošnjačkom slučaju

radilo se o religijskom poimanju rase. Naime, Bošnjaci su bili optuženi da su, prihvatajući islam, izdali *slavensku kršćansku rasu*;

8. U genocidu nad Jevrejima odvijala se etapna metodologija izvršenja. Prvi korak bio je pravljenje spiskova. To su morale raditi komšije, kolege s posla ili iz razreda, zato što su dobro poznavali žrtve. Neki su od njih u racijama bili vodiči policijskim ili SS-jedinicama. Nacistička partija bila je temeljito organizirana po kvartovima i ulicama, pa čak i zgradama. Postojala je i jevrejska policija u okupiranim zemljama Evrope. Od momenta ukrcavanja žrtve u kamion, više nije bilo nikakve potrebe za učešće komšija ili kolega. Posao su preuzimale specijalizirane druge formacije. Suživot sa Jevrejima za naciste nije imao nikakav značaj. Za genocid u Bosni najvažnije je bilo uništiti suživot i nacionalnu i vjersku toleranciju razvijanu hiljadama godina. To je bio razlog drukčijeg pristupa izvršenju zločina, pa je i to moralo biti uplanirano prema postavljenom cilju. U genocidu nad Bošnjacima, prvi put, osim primarnih, imamo i sekundarne, čak i tercijarne masovne grobnice. Kod genocida nad Jevrejima samo primarne masovne grobnice, ako se gasne grobnice mogu definirati kao masovne grobnice;

9. O genocidu nad Jevrejima zna se gotovo sve, do najsitnijeg detalja. O genocidu nad Bošnjacima istraživanja su na samom početku;

10. Godine 1945. njemačko društvo se denacifiziralo. Godine 1995., pa i 2005. Srbija se nije demiloševićezirala.

11. Zločin genocida nad Jevrejima tretiran je retroaktivno (zločin je izvršen prije međunarodne kodifikacije i ratifikacije Konvencije Generalne skupštine o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, 9. decembra 1948. godine). S druge strane, genocid nad Bošnjacima izvršen je pod prijetnjom Damaklovog mača (Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida), zbog čega su planeri, organizatori i izvršioци genocida nad Bošnjacima morali dobro maskirati i sakriti svoje postupke i namjere.

Paradoksalno je da se zločin nad Jevrejima, iako se on naziva posebnim imenom – holokaust, iako se taj zločin dogodio prije međunarodne kodifikacije i ratifikacije Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, naziva pravim imenom – genocid. S druge strane, zločini nad Bošnjacima (ubijanje, uzrokovanje tjelesnih i mentalnih povreda, namjerno nametanje uvjeta života sračunatih da dovedu do njihovog uništenja, primjena mjera koje su ometale rađanja, silovanja itd.), čak i u mnogim presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (Biljana Plavšić, Momčilo Krajišnik i drugi), klasificira se kao *etnička podjela na terenu, etničko prekomponiranje teritorije koja se kontrolira* i sl.

Obrazlažući to nedostatkom dokaza o postojanju namjere da se Bošnjaci unište potpuno ili djelomično, čak i Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju sudjeluje u kamufliranju zločina genocida. Eksperti znatno nižeg ranga od sudija Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju dobro znaju da se tzv. *diskriminacijska namjera* može dokazati posredstvom izvođenja dokaza kojima se utvrđuju elementi kao što su opći kontekst u kome je djelo počinjeno, izjava i radnje optuženog i činjenice da su radnje koje su počinili optuženi poduzete u okviru široko rasprostranjenog sistematskog nasilja (agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu) usmjerenog, prije svega, protiv Bošnjaka, a u nekim slučajevima i Hrvata.

U tom kontekstu, izricanje oslobađajuće presude u predmetu Republike Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore pred Međunarodnim sudom pravde u Haagu, 26. februara 2007. godine, kao i odugovlačenje hapšenja Ratka Mladića i Radovana Karadžića, svakako je vrhunac licemjerja međunarodne zajednice i gotovo je neuporedivo sa njenom odlučnošću da kazni nacističku Njemačku za sve počinjene zločine te da u što kraćem roku pronađe i privede sudu pravde vodeće naciste odgovorne za zločin genocida počinjen nad Jevrejima u Drugom svjetskom ratu.

Summary

BASIC SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN
JEWISH HOLOCAUST AND GENOCIDE OF BOSNIAKS

Dr Rasim Muratovic

Holocaust and genocide considered as a term or a phenomenon are and the same thing. However, term genocide has been introduced in terminology and the subject of the international law and holocaust has not. Evil is a very strange phenomenon itself. Genocide as a kind of evil is even more peculiar. Bizarrely limitless. Evil that is ideologically comprehensive is no longer defined as evil, but as good, it is not immoral but moral!

In case of genocide of Bosniaks, reports of survivors very often without much consideration overemphasize the role of acquaintances, school-friends, colleagues from work and neighbors. We do not intend to deny that it really happened, but we wish to stress the fact that only because those who committed genocide did not have sufficient apparatus were they forced to mobilize the local population in acts as arrests and massacres. We must point out that first troops of slaughterers were brought from outside, in the same way as it happened in the Second World War. Many journalists as well as historians have overemphasized the phenomenon basing their articles and reports on the fact that the survivor has recognized one or two familiar faces amongst his torturers. We have seen here specialized forces, especially prepared in Croatia in 1991, as well as paramilitary forces from Serbia and Montenegro, troops of the Yugoslav national army recruited in accordance to the principle of paramilitary forces from Russia, Greece, Romania and other countries.

For the mentioned criminals who committed the genocide, Bosniaks were, just like Jews before them, satanized and they were the main part takers and as for those who knew their victims, they had the task which they had to carry out. Besides, these "volunteers" or paramilitary troops from Serbia and Montenegro had their local guides and it was not difficult for them to present themselves as locals in order to achieve their goal, and that was to ruin the existing national and interreligious tolerance that was a hallmark of Bosnia and Herzegovina for centuries. Such a situation was created that those who were the Bosnian members of the paramilitary troops from Serbia and Montenegro had to essentially be the neighbors of their victims. These manipulations have already been seen in the Second W.W. in 1941, performed by the *ustasas* in the territories populated by Muslims. The list of the basic similarities and differences between these two genocides is not final and we hope this article will serve as an encouragement for further studies in this field.

موجز

أوجه الشبه والاختلاف الأساسية بين محرقة اليهود
والإبادة الجماعية ضد البوشناق¹

د. راسم موراتوفيتش

إن المحرقة والإبادة الجماعية من حيث الشكل والمضمون اسمان لمسمى واحد، لكن الإبادة الجماعية أدرجت في القانون الدولي بينما لم تدرج المحرقة فيه.

إن الشر غريب، وشر الإبادة الجماعية هو أشد الأمور غرابية بل إن غرابيته غير محدودة. ولكن الشر المرسوم أيديولوجيا لا يعرف على أنه شر، بل على أنه خير، وليس بغير أخلاقي بل هو أخلاقي.

تبين تصريحات الضحايا البوشناق الذين نجوا من الإبادة الجماعية بأن منفذي تلك الجرائم كانوا من المعارف والجيران وزملاء الدراسة أو العمل، ونحن لا ننكر أن ذلك قد حدث ولكن السبب في ذلك يرجع إلى أن مخطط الإبادة الجماعية ومنفذها لم يكن يتمتع بجهاز بيروقراطي كامل ومدرب، ولذا اضطر إلى الاعتماد على السكان المحليين في إلقاء القبض على ضحاياه والتكبل بهم في المجازر التي ارتكبت ضدهم. ولكن لا بد من الإشارة إلى أن الوحدات العسكرية الأولى والجلادين الأوائل قد جلبوا من الخارج، وبفس الطريقة التي اتبعت في الحرب العالمية الثانية. وبما أن تصريحات الناجين من الإبادة الجماعية كانت في معظمها تفيد بأن الضحية قد تعرف على أحد جيرانه أو على عدد منهم أو حتى على أي شخص، من بين المجرمين، فقد ركز الصحفيون والمؤرخون بقوة على هذه الظاهرة. لكن كانت هناك وحدات خاصة معدة بشكل جيد ومدربة في كرواتيا سنة 1991 بالإضافة إلى الميليشيات شبه العسكرية التي جاءت من صربيا والجبل الأسود، وإلى وحدات الجيش اليوغوسلافي المكونة من المرتزقة المجندين من روسيا واليونان ورومانيا وغيرها من الدول.

كان مرتكبو الجرائم يرون البوشناق، أو اليهود، على أنهم أبناء الشيطان، ونادرا ما كانت الخلافات بين الجيران تنتهي بالصلح، لأن المجرمين الذين كانوا يعرفون ضحاياهم قد تلقوا أوامر لا بد من تنفيذها، ولذا فإن حالات التعرف على أحد الجيران أو عدد منهم كانت كثيرا ما تتحول وبسهولة إلى تصور أن جميع الجلادين كانوا من مدينة بعينها، أو شارع بعينه أو عمارة بعينها، أي أنهم جميعهم كانوا يجلسون في مقعد واحد، إلى جانب ذلك كان لدى "المتطوعين" أو الوحدات القادمة من صربيا والجبل الأسود مرشدين محليين، ولم يكن من الصعب عليهم أن يتصرفوا على أنهم محليون، وبذلك يتم لهم تحقيق الهدف المتمثل بالتأكيد على استحالة التعايش والتسامح الديني اللذين كانا الميزة الأساسية للبوينة والهرسك حتى ذلك الحين. لقد كان الأمر متعمدا أن تكون الوحدات العسكرية النظامية وغير النظامية من صربيا والجبل الأسود مكونة من مواطنين بوسنيين وبالتحديد من جيران الضحايا. وكان ذلك هو نفس الأسلوب الذي استخدمته قوات الأوستاشا سنة 1941 في المناطق المسلمة.

وفي ضوء ذلك فإن محكمة العدل الدولية في لاهاي بإصدارها الحكم ببراءة صربيا والجبل الأسود في 2007/02/26، في الدعوى التي رفعتها ضدهما البوينة والهرسك، والتلذذ في إلقاء القبض على راتكو ملاديتش ورادوفان كراجيتش، يمثل قمة نفاق المجتمع الدولي، ولا يمكن أبدا مقارنته مع إصرار نفس المجتمع الدولي على معاقبة ألمانيا النازية عن كل الجرائم المرتكبة وسعيه الحثيث في العثور على قيادات النازيين في أقصر وقت ومحاکمتهم عن الجرائم المرتكبة بحق اليهود في الحرب العالمية الثانية. إن القائمة التي تضم عشرة أوجه أساسية للشبه والاختلاف بين هاتين الإبادتين الجماعيتين ليس نهائية، ولكن الهدف منها أن تشجع على مواصلة البحث والاستقصاء في هذا الميدان.

¹ أقيمت هذه الكلمة في المؤتمر السابع والعشرين عن الهولوكوست، والذي عقد يومي 25 و 26 من مارس 2007 م، بجامعة ميلترسفيل في بنسلفانيا بالولايات المتحدة الأمريكية.